

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕТНОДИЗАЙНУ НА ЗАКАРПАТТІ

У статті розглянуто розвиток етнодизайну Закарпатського регіону на прикладі вишивального мистецтва. Наведено особливості кольорової гами та орнаментів відомих осередків традиційної вишивки Закарпаття.

Ключові слова: етнодизайн, традиційна вишивка, Закарпаття, осередок традиційної вишивки.

Входження до європейського освітнього простору вимагає сучасної гармонізації освітніх систем європейських країн, розбудови національної системи освіти на рівні європейських стандартів та збереження національних традицій і національної ідентичності країни в полікультурному просторі, залучення людини до світових цінностей на засадах кращих досягнень народної культури.

В умовах, коли швидкі темпи глобалізаційних процесів, розвитку науки і техніки мають складний та неоднозначний вплив на культурну ідентичність, призводять до зниження уваги до національно-культурної спадщини українського народу природним є прагнення народу зберегти свою культуру, традиції, звичаї.

Різні аспекти етнодизайну висвітлено у працях Є. Антоновича, В. Бутенка, А. Бровченка, В. Жлудько, Л. Корницької, А. Крижанівського, Л. Оршанського, В. Тищенко, М. Чумаченко та ін.

Завдяки пошукам дизайнерів стає можливим зазирнути в майбутнє, причому представлене не у фантазіях, а в реально існуючих перспективних зразках завтрашнього дня.

Мета статті полягає у розкритті тенденцій розвитку етнодизайну на Закарпатті.

Сучасний етнодизайн – це не тільки опрочення матеріальних людських потреб, а й прояв національних традицій, духовних цінностей, сутнісного змісту епохи в дизайнерській формі [1].

Оршанський Л. розглядає етнодизайн як проектну діяльність зі створення сучасних форм матеріального середовища з використанням традиційних елементів культури певного етносу. На його думку, етнічний дизайн відповідає змістовим та естетичним характеристикам конкретної етнокультури, використовує національний колорит, характерний для традицій того чи іншого народу [4].

В умовах становлення української незалежної держави актуалізується інтерес до неповторних досягнень національної культури, її історії, традицій, усвідомлюється її унікальність, що й зумовлює необхідність пошуку і впровадження нових підходів у національній освіті.

Етнодизайн виступає складним інтегративним явищем, яке дозволяє через відповідне переосмислення історії, культури та традицій певного етносу відобразити її в сучасних утилітарних предметах, тим самим отримуючи безпосередній вплив на подальший розвиток як національної, так і загальнолюдської культури.

Народні традиції є тією золотою серединою, яка від покоління до покоління передає соціокультурну спадщину і відіграє провідну роль у формуванні національної культури особистості. Вона виконує функції самозбереження народу, відтворює його ментальність у різноманітних формах, в тому числі, у народних святах, обрядах і мистецтві. Народне декоративно-прикладне мистецтво у знаково-символічній формі містить інформацію про історію народу, його соціальний розвиток, психологічні особливості, ідеали і способи їх реалізації, норми співбуття та цінності.

Закарпатська вишиванка – витвір цікава й надзвичайно різноманітна. Варто зазначити, що сорочка мешканців Закарпаття є різною в кожному районі. Ситуація, що складалася й міцно вкорінювалася протягом багатьох століть, адже, окрім, власне, корінного населення тут ще проживають словаки, угорці, румуни, поляки.

Від однокольорового «полтавського» стилю «білим по білому», закарпатська вишивка протягом XIX середини XX ст. розвинулася у самобутнє поєднання червоного з синім (подекуди з вкрапленнями інших кольорів) на білому тлі [2].

Причому так само видозмінювалися й набували поширення вишиті речі у побуті. Якщо спочатку на Закарпатті вишивали здебільшого серветки та скатертини, то згодом починає набирати актуальності й вишиванка. Змінюється значення хатнього начиння: воно трансформується в обрядове, оберегове, магічне.

Той самий процес охоплює й орнаменти, що проходять еволюцію від простих геометризаних об'єктів до складних натуралістичних композицій з квітами (20-30 рр. XX століття, коли стрімко поширюється вишивка гладдю та фабричні нитки). Основна риса закарпатських орнаментів – зигзаги, «кривульки», що чудово доповнювали традиційні ромби й пишно прикрашали як чоловічі, так і жіночі сорочки.

Основні види орнаментів на Закарпатті: бойківський (орнамент з геометричних фігур), гуцульський (яскравий та різноманітний), лемківський (витончені квіткові мотиви) та угорський (виключно рослинний).

Найголовніші осередки традиційної вишивки: Рахівщина, Берегівщина, Мукачівщина, Ужгородщина, Лемківщина, Бойківщина.

Рахівщина – осередок, що його майже повністю населяють гуцули, саме тут найкраще збереглися традиції вишивки до сьогоднішніх днів. Сорочка тут – одяг не тільки святковий, а й повсякденний. Орнаменти східного Закарпаття, що в їх основі лежав ромб чи півромб, а також інші геометричні варіації. Найпопулярнішим кольором є червоний у всіх його відтінках. Активно вишивають зеленим, жовтим, синім та чорним.

Берегівщина – місцевість, що заселена угорцями, щільно пронизана їхніми звичаями у вишивці. Бордовий, червоний, рідше жовтий та фіолетовий – це та гамма кольорів, яку найчастіше можна побачити на сорочках даного регіону.

Найчастіше вишивка Берегівщини містить у собі рослинний орнамент (тюльпан, троянда, жоржина, гвоздика), подекуди сорочки прикрашені листям. Серед геометричних орнаментів найбільшого поширення набули поліхромні «раковці».

Мукачеве – місцевість полінаціональна. Тут можна бачити як рослинні, так і на геометричні орнаменти. Використовуються звичні мотиви – конюшина («команичка»), листя дубу, квіти. Кольорова гамма залишається незмінною: зелений, синій, бордовий, червоний.

Вишивка Ужгородщини зазнала помітного впливу словацьких та угорських мотивів (власне, саме тут проходять кордони держав). Саме тому тут популярністю користуються сорочки з червоно-чорним, червоно-жовтим, рожевим орнаментом, а також темно-сині, блакитні та різноманітні поєднання з червоним.

Територія Лемківщини охоплює Ужанську долину, південно-західну Великоберезнянщину та десяток сіл у верхів'ї правого берега р. Уж. Помітними у цій місцині є впливи сусідів-бойків та словаків. Спочатку тут домінував геометричний орнамент, і лише у 30-ті роки XX століття почали з'являтися квіти та рослини, що вибудовувались у певні замкнуті композиції. Кольорова гамма стає червоно-синьою, а серед технік найпопулярніші хрестик та гладь.

Своєрідною візитівкою Бойківщини були «опліча» – давні жіночі сорочки, що вишивалися двома голками одночасно. Окрім звичних для краю орнаментів, бойки використовували мережку та антропоморфні мотиви. Для даного регіону притаманні кольори: червоний, синій, білий [3].

Отже, прояви національної культури супроводжують життя кожної людини, вони є тим духовним середовищем, у якому формуються світогляд, естетичні ідеали, моральні цінності й трудові якості особистості. Національні традиції повинні збагачуватися і популяризуватися в сучасних умовах глобалізації, особливо серед дітей та молоді, щоб бути основою для розвитку культури майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєв Ю. Л. Етнодизайн у контексті націєтворення та глобалізації / Ю. Л. Афанасьєв // Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку. – 2013. – Вип. 19(2). – С. 143-147.
2. Захарчук-Чугай Р. В. Українське народне декоративне мистецтво : навч. посіб. / Р. В. Захарчук-Чугай, Є. А. Антонович. – К. : Знання, 2012. – 342 с.
3. Кара-Васильєва Т.В. Історія української вишивки / Історія української вишивки / Т.В. Кара-Васильєва – К.: Мистецтво, 2008. – 470 с.
4. Оршанський Л. В. Етнодизайн як інноваційний художньо-естетичний компонент технологічної освіти / Л. В. Оршанський // Молодь і ринок. – 2011. – № 1 (72). – С. 38–41.

УДК 008(477)(092):39(=161.2)

Віталій Дмитренко
(Полтава, Україна)

ПИТАННЯ ВИТОКІВ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО СТИЛЮ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ Д. ЧИЖЕВСЬКОГО

У статті розглянуто головні праці Дмитра Чижевського, присвячені національному стилю. Простежено теоретико-методологічні підходи до розуміння поняття стилю в культурі. З'ясовані ключові позиції та судження дослідника щодо побутування національного стилю в українській культурі.

Ключові слова: бароко, Дмитро Чижевський, культурно-історична епоха, стиль.

The article deals with the main works of Dmytra Chyzhevskogo devoted to the national style. The theoretical and methodological approaches to understanding the concept of style in culture are traced. The key positions and judgments of the researcher concerning the existence of a national style in Ukrainian culture are determined.

Key words: baroque, Dmytro Chyzhevskiy, cultural and historical epoch, style.

Дмитро Чижевський належить до найбільш оригінальних українських науковців-гуманитаріїв ХХ століття. Вчений єднав мистецтвознавчі, літературознавчі, релігієзнавчі та філософські дослідження. Діапазон наукових інтересів Дмитра Чижевського вражає об'єм його наукового доробку. Попри таку наукову різнобічність, вважаємо, що саме проблематика витоків українського національного стилю посідала вагоме місце в його наукових пошуках. Найповніше цей сюжет висвітлено ним у працях: «Нариси з історії філософії на Україні», «Український літературний барок. Нариси», «До проблеми бароко», «Культурно-історичні епохи», «Історія української літератури: від початків до доби реалізму», «Філософія Г. С. Сковороди».

Знаковою працею, у якій викладені теоретико-методологічні погляди дослідника на розвиток культури, є книга «Культурно-історичні епохи». У ній висвітлена й обґрунтована «теорія культурних хвиль» і, безпосередньо пов'язана з нею, концепція культурно-історичних епох і стилів, застосована ним для пояснення розвитку української культури.

Головна задача дослідника історії культури, на думку Дмитра Чижевського, є не вигадання цілісності через добір відповідних фактів і явищ, а її відкриття [2, с.7]. Для реалізації цього завдання необхідно застосовувати методику культурно-стилістичного аналізу. Базовою основою такої методики є поняття стилю. Під стилем Чижевський розуміє поєднання мистецьких ідеалів, смаків і характерних рис творчості митців певної доби [5, с.6]. Чижевський відзначає, що застосування цієї методики, окрім мистецтва, вже поширюється на вивчення історії музики, літератури, філософії, духовної творчості та побуту. Отож, у разі подальшого її використання виникає